

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Compendivm Cæremoniarvm In celebratione Diuinorum Officiorum Observandarvm

Jacobs, Johannes

Antverpiæ, 1621

XVII. De officio Diaconi ministrantis Sacerdoti in Missa solemnè.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40844

Missa. Dicto in cornu Euangelij more solito Euangelio secundum Ioannem, vel alio quod conuenit, facta ante infimum gradum cum ministris altari, & Episcopo, si adsit, debita reuerentia, præcedentibus illis, cooperto capite redit ad sacristiam, pro gratiarum actione dicens Antiphonam **Trium puerorum,** & Canticum **Benedicite,** &c.

C A P V T XVII.

De officio Diaconi ministrantis Sacerdoti in Missa solemni.

I. **D**iaconus Euangelium cātaturus, tempestiuè induit se in sacristia aliquo ex inferioribus ministris adiuuante, primò Amictu, Alba, Cingulo & Manipulo, prout Sacerdos: deinde accipiens Stolum, eam in medio vbi crux est deosculatam, imponit super humerum sinistrum

*Ex Mis.
in ritu
celebr.
& Car.
l. 1. c. 9.
& l. 2.
cap. 8.
& 9.*

& sub brachio dextro firmiter alligari facit: postea accipit Dalmaticam, nisi sint tempora quibus Planeta ante pectus plicata uti debeat, vel tam sine hac quàm sine illa ministrare, iuxta qualitatem Ecclesiarum, prout explicatur in rubricis generalibus Missalis Tit. 19. num. 6. & 7. Si ministret cum Planeta antè plicata, dum cantatur **Graduale** vel **Tractus** accepturus **librum** Euangeliorum, eam deponit, quæ tunc conuoluitur, vel alia iam conuoluta & complicata ponitur super finistrum eius humerum & stolam, & sub brachio dextro chordulis ad id aptatis strictè colligatur ne decidat, & sic permanet quousque Celebrans sumperit communionem, qua sumpta reassumit Planetam ut priùs.

Ibidem
& Cap.
l. 2. c.
13. &
18.

Ex Cap.
l. 1. c.
15.

2. Cùm eundum est ad altare, incedit cooperto capite & iunctis manibus immediatè ante Sacerdotè, vel si is ob asperionè aquæ benedictæ, benedictionè candelarū, cinerum aut Palmarū, vel Processionè ante Mis-

fam

sam fiendam, indutus sit pluuiali, à dex-
 tris ipsius: & cum peruenerit ante
 altare, caput detegit & factis cum
 Sacerdote debitis reuerentiis, si
 facienda sit **asperfio** aquæ benedi-
 ctæ, tempore Paschali stans ante
 infimum gradum, aliàs super eo
 genuflectens à dextris Sacerdotis,
 porrigit illi aspersoriū acceptum
 de manu Acolythi: postea si genu-
 flectant, cum illo surgens, asper-
 sionem reuerenter excipit, & re-
 cedente illo ipse ac Subdiaconus
 ibi remanent, prosequentes sub-
 missa voce **Antiphonam** cum
Psalmo, prout habetur in fine
 Missalis: & si non adsit pulpitem,
 super quo ponatur liber ex quo
 Sacerdos facta aspersione cantet
Vericulos & **Orationem**. ipsi il-
 lum sustinent: & postquam Sa-
 cerdos deposito pluuiali accepe-
 rit manipulum ac planetam, fa-
 ctis iterum cum illo reuerentiis,
 faciunt cum eodem **Confessio-**

Ex l. 2.
 c. 30. &
 31. &
 fin. Mis.

nem vt infra: Si alia ante Missam fiant, seruabunt ea quæ circa illa præscribuntur in Missali, & planius in Cæremoniali in die Purificationis, Cinerum & Palmarum ac infra cap. 28. 3. Si verò nihil ex suprà dictis ante Missam fiat, statim atque ante infimum gradum altaris perueniunt, ibi depositis biretis ad manus Acolythorum & factis cum Sacerdote debitis reuerentiis, illi Missam inchoanti respondent simul, ipse à dextris illius & Subdiaconus à sinistris stantes erecti manibus iunctis; nisi quòd cum illo signante se aut inclinante, ipsi pariter se signent & inclinent, præterquam quando ille dicit **Confiteor**, & ipsi **Miseretur**: nam tunc illo altari profundè se inclinante, ipsi stant erecti (nisi quod erga illum capite inclinato proferant verba **Miseretur tui**) quando verò ipsi incipiunt **Confiteor**, illo se erigente

Ex Cær.
l. 2. c. 8.

gente, altari profundè inclinant donec dicto per illum **Misereatur**, &c. responderint, **Amen**: & cùm dicunt **Tibi Pater**, & **Te Pater**. aliquantùm se conuertunt ad Celebrantem (quemadmodum & ille, cùm dicit, **vobis fratres & vos fratres**, & **Misereatur vestri**, sese conuertit ad ipsos,) & cùm dicunt, **Mea culpa**, ter pectus dextra manu percutiunt sinistra infra pectus posita. *Præsente autem Episcopo & Confessionem cum Celebrante faciente, ipsi ad sinistram Celebrantis aliquantùm post ipsum stantes hinc inde, pariter cum illo respondent Episcopo ut supra, sed profundius versus Episcopum inclinant ad verba **Misereatur tui, Tibi Pater, & Te Pater.***

4. Post **Confessionem** dicto per Celebrantem **Oremus**, ascendit cum eo à dextris ad altare, vbi, nisi celebretur pro defunctis, de manu Thuriferarij accipiens nauiculam cum cochleari, ministrat ea

Ex eodē loco.

Ex Car.
l. i. c. 7.

Celebranti, prout dictum est c. 3. num. 5. *Præsente autem Episcopo, non ministrat illa, sed tantum thuribulum, ut sequitur.* Deinde reddita Thuriferario nauicula cum cochleari, accipiens ab eodem thuribulum dat Celebranti, ut ibidem numero sequenti, & illi thurificanti à dextris assistit, inclinans aut genuflectens quoties transit ante medium altaris iuxta dicta c. 2. nu. 3. & post thurificationem altaris recepto thuribulo cum deoscultatione seu deoscultationibus, thurificat illum prout dictum est c. 3. num. 2. cum debitis reuerentiis ante & post prout ibidem num. 1. & statim reddit Thuriferario thuribulum.

5. Postea cum Subdiacono sibi à dextris astante iunctis manibus ante pectus stat à dextris Celebrantis cum dicit **Introitum** (ad **Gloria Patri**, &c. cum illo caput inclinans versus crucem altaris)

&

& item **Kyrie eleison**, quod alternatim dicunt cum eo: quo dicto redeunt ante altare, & si Celebrans voluerit sedere donec idem per chorum absoluator, factis ibi cum illo debitis reuerentiis, vadunt ad scamnum seu sedes positas à cornu Epistolæ iuxta altare, vbi sedent Diaconus à dextris Celebrantis & Subdiaconus à sinistris: alioqui manent ante altare à tergo Celebrantis stantes vnus post alium, videlicet Diaconus immediate post Celebrantem, & Subdiaconus post Diaconum spatio congruenti: vbi similiter stant cum Celebrans intonat Hymnum **Gloria in excelsis Deo**, eoque intonato ascendunt ad altare, & hinc inde Diaconus à dextris & Subdiaconus à sinistris, submissa voce vsque ad finem cum illo prosequuntur iunctis manibus, caput aliquantulum inclinantes ad verba, **Adoramus te, Gratias agimus**

*Ex rub.
gener.
Mis.
tit. 17.
num. 6.*

G 5

tibi,

tibi, Iesu Christe, Suscipe deprecationem nostram, & in fine cum dicunt **Cum sancto Spiritu**, manu dextra signando se à fronte ad pectus & ab humero sinistro ad dextrum, sinistra infra pectus posita, interim absoluentes **In gloria Dei Patris, Amen.** Finito **Hymno** factis debitis reuerentiis, cum Celebrante sedente sedent, aliàs stant à tergo eius, vt supra (quod idem obseruatur circa **Credo**) prout etiam stant cum Celebrans cantat **Dominus vobiscum** & **Orationem** seu **Orationes**, si plures dicendæ sint. In quatuor temporibus & aliàs quando dicendum est **Flectamus genua, Leuate;** illud canitur à Diacono, hoc à Subdiacono; Diacono primùm genuflectente, & Subdiacono primùm surgente.

6. Finita **Oratione** seu **Orationibus** vadit ad dextram Celebrantis, assistens illi dum legit **Epistolam**

lam, Prophetiam, Graduale, Tractum, seu alia: cum autem cantatur à choro Versus **Gradualis, Tractus, Alleluia,** aut **Sequentia,** tempestiuè accipit librum Euangeliorum de credentia, vel de gradu altaris sub cornu Epistolæ si ibi sit, aut de manu Cæremoniarij seu Acolythy qui illum inde sumptum subministrat; deferens ante pectus ad altare, factaque ante infimum gradum debita reuerentia, ascendens collocat illum in medio altaris: deinde facta ibi altari reuerentia, nauiculam cum cochleari à Thuriferario acceptam ministrat Celebranti, vt supra, & reddita Thuriferario nauicula, genuflexus super infimo gradu altaris in medio, iunctis manibus dicit secretò: **Munda cor meum,** &c. vt in Ordine Missæ: tum surgens resumit librum de altari, & genuflexus in superiori eius gradu,

petit

*Ex Mis.
in ritu
celeb.
tit. 2. n.
5. &
Car. l.
i. c. 15.
Ex Car.
ibid. m
cap. 12.*

*Ex Mis.
etiã in
benedi-
ctione
Palma-
rum.*

petit benedictionem à Celebrante
dicens intelligibili voce, **Iube**
Domne benedicere: qua habita
& osculata illius manu, præce-
dentibus Acolythis & Cæremo-
niario incedit à dextris Subdia-
coni, portans librum Euangeliorum
vt supra, ad locum Euangelij cõ-
tra altare versus populum, vbi
iuxta consuetudinem Ecclesiæ,
ponit librum apertum in manibus
Subdiaconi, vel in pulpito seu le-
gili pallio coloris cæterorum pa-
ramentorum cooperto, & iunctis
manibus ante pectus dicit can-
tando, **Dominus vobiscum**: &
cùm dicit, **Initium** vel **Sequentia**
sancti Euangelij, &c. manu sinistra
super librum seu pulpitem posi-
ta, pollice dextræ signat signo
crucis primò librum in principio
Euangelij cantandi, & mox fini-
stra infra pectus retracta, seipsum
in fronte, ore & pectore: deinde
accipit thuribulum & thurificat
librum

librum triplici ductu, primo in medio, secundo à parte eius dextra, & tertio à sinistra: tum reddito thuribulo iunctis manibus vt priùs, incipit & prosequitur **Euangelium**, & cum profert verba ad quæ est inclinandum aut genuflectendum, versus librum inclinat & genuflectit. Finito **Euangelio** & osculato per Celebrantem libro illi à Subdiacono delato, thurificat illum triplici ductu antè & post inclinans.

7. In Missis verò defunctorum collocato libro in altari, non ministrat nauiculam, sed dicit tantum, **Munda cor meum**, vt supra: quo dicto & resumpto libro, absque petitione benedictionis, & osculo manus, cum tempus est, facta altari, & *Episcopo, si presens sit*, debita reuerentia cum aliis ministris, procedit ante omnes ad cantandum Euangelium, nec thurificat librum nec post Celebrantem. *Presente autem Episcopo non ministrat quidem nauiculam,*

Ex rub.
gener.
Miss.
tit. 17.
num. 4.

Ex Cav.
lib. 2.
cap. 11.

sed

Ex l. 1.
cap. 22.

Ex eodē
loco.

Ex l. 2.
cap. 9

sed collocato libro in altari, ducente
Cæremoniaro accedit cum debitis reue-
rentijs ad Episcopum & osculatur eius
manum profundè inclinatus, vel si non
sit Canonicus genuflexus: tum reuertitur
ad altare, & dicto ut supra, **Mun-
da cor meum,** &c. resumit librum de
altari, & si nondum sit tempus eundi
ad cantandum Euangelium, expectat
ante altare in cornu Epistole, & cum
tempus est, facta altari debita reuerētia
cum suis comministris, precedentibus
omnibus redit ad Episcopum, ante quem
inclinatus vel genuflexus, ut supra,
petit benedictionem: qua habita fa-
cit Episcopo debitam reuerentiam, &
precedentibus alijs ut prius, procedit
ad cantandum Euangelium: quo fi-
nito, Subdiacono precedente cum li-
bro, ipse ac alijs cum debitis reue-
rentijs eodem ordine reuertuntur,
& osculato per Episcopum libro,
Presbyter assistens thurificat illum
indutum paramentis, alias omisa thu-
rificatione illius, Diaconus ante altare
thuri-

thurificat Celebrantem duplici ductu.
8. Postea stat à tergo Celebrantis dum intonat **Symbolum**: deinde cum Subdiacono ad altare ascendit, & hinc inde cum illo prosequuntur vsque ad finem, ad verba, **Iesum Christum, & Simul adoratur,** caput inclinantes, ad illa autem, **Et incarnatus est,** vsque ad **Et homo factus est,** inclusiue, genuflectentes, & in fine ad illa, **Et vitam venturi sæculi, Amen;** signantes se à fronte ad pectus. Tum sedent cum Celebrante vel stant post eum, iuxta supra dicta circa **Kyrie eleison.** Quando cantantur à choro supra dicta verba **Et incarnatus est,** &c. sedentes caput tantū profundè inclināt, aliàs iterū genuflectūt in suis locis, prout dictū est de Celebrante c. preced. nu. 10. Et cātatis illis verbis si calix cū bursa sit incredētia, accedit ad illā, Subdiacono interim stante, iuxta supra dicta cap. 2. num. 2.) & inde
fert

fert bursam ambabus manibus ad oculos vsque eleuatam, incedens solus graui & decoro incessu ad altare cum solitis reuerentiis, vbi extrahit corporale ex bursa & explicat in medio altaris, bursam verò collocat ad cornu Euangelij ita vt postea non præbeat impedimentum, & statim reuertitur ad locum suum. Quando non dicitur **Symbolum** Subdiaconus defert bursam simul cum calice.

9. Dum Celebrans dicit **Domini-
nus vobiscum** & **Oremus**, stat retrò post eum, & mox ad dextram eius accedens, amouet calicem è medio altaris ad cornu Epistolæ si ibi sit, detegit, & dat patenam cum hostia Celebranti, osculando eius manum: si verò calix erat in credentia, vt magis decet, & corporale simul cum eo per Subdiaconum afferatur, extenso priùs corporali in medio altaris, dat patenam Celebranti vt supra:

& si

& si in alio calice seu vasculo sint hostiæ pro communione facienda consecrandæ, detegit calicẽ illum seu vasculum, & aliquantulum eleuat cum Celebrans dicit: **Suscipe sancte Pater,** &c. & statim reponit ante crucem ita vt non præbeat impedimentum, & tegit: & postea dum Celebrans prolaturus est verba consecrationis, iterum detegit, & post consecrationem tegit. Mox sinistra tenens nodum calicis, dextra infundit vinum ex ampulla de manu Subdiaconi accepta quantum sufficiat, Celebrante inspicente, & imposito per Subdiaconum modico aquæ, ac finita per Celebrantem Oratione, **Deus qui humanæ substantiæ,** &c. dat calicem Celebranti, cum quo pedẽ illius tangens, seu brachiũ dextrum Celebrantis sustentans, eleuatis oculis simul dicit: **Offerimus tibi Domine,** &c. vt in Ordine Missæ: deinde calicem in altari positum palla cooperit: tum Subdiacono

Ex l. 2.
c. 29.

H

prout

ponit in dextra manu patenam, quam cooperit extremitate veli ab ea parte dependente; præterquam in Missis defunctorum & feria sexta Parasceues, in quibus non tenetur patena, sed posita aliquantulum subtus corporale purificatorio cooperitur.

10. Dicto per Celebrantem **Veni sanctificator**, &c. etiam in Missis defunctorum ministrat illi cochlear, nauiculam thuris & thuribulum, *vel presente Episcopo, solum thuribulum*, prout supra post **Confessionem**: & cum thurificantur oblata, dextra manu tenet pedem calicis, ne fortè thuribulo tactus è loco remoueatur vel aliquid ex illo effluat, & cum thurificanda est crux, amouet illum ad partem Epistolæ, eaque thurificata reponit in locum suum assistens Celebranti dum thurificat altare: & postquam recepto thuribulo illum thurificauerit, in Missis pro defunctis statim reddit thuribulum Thuriferario

vel

vel Cæremoniario; *in aliis verò Missis* accedit cum thuribulo ad Episcopum si adsit, eoque thurificato per Presbyterum assistentem, thurificat illum & Diaconos assistentes, deinde accedit ad thurificandum Canonicos, Magistratum, aliosque de choro, ordine prout dictum est cap. 15. num. 6. & obseruans reuerentias & numerum thurificationum prout c. 2. num. 3. & cap. 3. num. 1. & 2. ac demum reuersus ad altare thurificat Subdiaconum tenentem patenam vnico, vel si sit Canonicus, duplici ductu, & postea reddito thuribulo Thuriferario vel Cæremoniario, ab eo thurificatur stans in loco suo retrò post Celebrantem, vbi permanet stans vsque ad finem **Præfationis.**

Car. l.
1. c. 23.

II. Circa finem verò **Præfationis** ascendit ad altare, vbi à dextris Celebrantis stans inclinatus, dicit cum eo **Sanctus, Sanctus,** &c. cum dicit, **Benedictus qui venit,** &c. se

erigens facit sibi signum crucis à fronte ad pectus. Deinde accedens ad sinistram Celebrantis, assistit ei apud librum cum dicit **Canonem** (nisi alius Sacerdos, ibi assistat, quia tunc ipse staret ad dextram aliquantum post Celebrantem) cum autem Celebrans dicit, **Quam oblationem**, &c. accedit ad eius dextram, ubi in superiori gradu altaris genuflexus, dum Celebrans eleuat hostiam consecratam, ipse sinistra eleuat aliquantulum posteriorem partem planetæ, ne illum impediatur in eleuatione brachiorum (quod & facit dum eleuat calicem) reposita hostia super corporale & adorata per Celebrantem, cum eo se erigens detegit calicem manu dextra, & statim iterum genuflectit: postquam vero fuerit eleuatus ac repositus super corporale, se erigens iterum cooperit, & facta cum Celebrante Sacramento genuflexione, redit

ad

ad librum, nisi alius ibi assistat. Cum autem Celebrans dicit: **Per quem hæc omnia**, &c. facta Sacramento genuflexione, accedit ad dextram illius, & postquam tertio signauerit communiter super hostiam & calicem, eum detegit cum Celebrante genuflectens & surgens: & dum signat cum hostia dicens: **Per ipsum & cum ipso**, &c. duobus digitis dextræ manus tenet pedem calicis, ac reposita hostia super corporale, iterum tegit, & cum Celebrante genuflectit: tum redit ad librum, vel si alius assistat vadit retrò post Celebrantem.

12. Si assistit apud librum, cum Celebrans incipit: **Pater noster** facta Sacramento genuflexione, vadit retrò post eum, & stat ibi vsq; ad illa verba, **Et dimitte nobis debita nostra** quæ cum dicuntur, facta ibidem genuflexione vadit ad dextram Celebrantis, vbi in cornu

Epistolæ patenam à se vel à Cæremoniario velo discoopertam accipit de manu Subdiaconi, vel in Missis defunctorum de sub corporali: quam purificatorio extergens, postquam responderit, **Sed libera nos à malo**, ponit in dextram Celebrantis cum deosulatione seu deosulationibus; & cū Celebrans submittit patenam hostiæ, detegit calicem, ac immissa per eundem particula hostiæ in calicem, iterum tegit, semper cum Celebrante genuflectens ac surgens; postea capite inclinato versus Sacramentum dicit cum Celebrante **Agnus Dei**, ter de xtra percutiens pectus suum, sinistra super altare posita ac retenta; præterquam in Missis defunctorum, in quibus non percutitur pectus, sed tenentur manus iunctæ ante pectus.

13. Dicto cum Celebrante **Agnus**, ibidem à dextris ipsius genuflexus exspectat pacem (nisi fiat Missa pro

defun-

defunctis) & cum Celebrans osculaturus est altare, se erigens simul osculatur illud extra corporale, tum sinistram genam sinistrę Celebrantis appropinquans, ab eodem dicente, **Pax tecum**, complexus, accipit pacem, respondens, **Et cum Spiritu tuo:** deinde facta ibi iterum Sacramento genuflexione, vertit se ad Subdiaconum retrò post Celebrantem, cui similiter dat pacem prout Celebrans ipsi dedit: postea iterum ante Sacramentum genuflectens redit ad librum, nisi alius ibi assistat. *Præ-*

Ex Car.
lib. I.
cap. 24.

sente autem Episcopo, postquam cum Celebrante absoluerit **Agnus Dei.** *statim facta Sacramento genuflexione, ibit retrò post Celebrantem, à quo simul atque Presbyter assistens acceperit pacem, ipse quoque, iterum ad dextram accedens, accipiet pacem, prius & post genuflectens ante Sacramentum, sed non osculabitur altare, nec dabit pacem Subdiacono, nisi Celebrans haberet As-*

sistentem cum pluuiali, qui pacem in choro distribueret.

14. Dum Celebrans se communicat, stat profundè inclinatus versus altare: & casu quo alius assistat ad librum, vel Subdiaconus nondum redierit ab osculo pacis, post sumptam à Celebrante hostiam, accedens ad eius dextram discooperit calicem, & infundit vinum & aquam pro purificatione & ablutione Celebrantis, prout dicitur cap. sequenti; ad Subdiaconum enim ista spectant Diacono seruiente ad librum, modò redierit ab osculo pacis. Quòd si facienda esset communio generalis vel particularis, geret se prout dictum est circa illam cap. præcedent. num. 13.

15. Postquam Celebrans se purificauerit digitosque abluerit, nisi alius assistat & seruiat ad librum, transfert illum cum puluino ad cornu Epistolæ cum debita reuerentia ante medium altaris: dein-

de

de vadit retrò post Celebrantem, & stat post eum vsque ad finem Missæ, respondens vbi opus est: & à feria quarta Cinerum vsque ad feriã quartã maioris hebdomadæ in Missis de feria dicto per Celebrantem **Oremus** pro Oratione super populum, versus ad eum per latus suum dextrum, iunctis manibus demissisque ad terram oculis, dicit cantando, **Humiliate capita vestra Deo**, quo dicto vertit se iterum per eandem viam ad altare: Postea finitis **Orationibus** dicto per Celebrantem **Dominus vobiscum**, & responso per chorum, **Et cum spiritu tuo**, conuersus ad populum vt supra, dicit cantando in tono cõpetenti, **Ite Missa est**, si dicendum sit: alioqui non vertens se ad populum, **Benedicamus Domino**, vel **Requiescant in pace**, pro qualitate Missæ. Finito **Euangelio** (ante quod & sub quo cum Celebrante signante se, inclinante aut genuflectente, tam ipse, quam alij

pariter se signant, inclinant & genuflectunt, prout fit ad **Euangelium** ante **Offertorium**) facta altari cum Celebrante, ubi ante infimum gradum descenderit, debita reuerentia, & *Episcopo, si adsit*, cooperto capite discedit ad sacristiam ante Celebrantem, præcedentibus Subdiacono & aliis, depositisque ibidem sacris vestibus recedit in pace.

CAPVT XIIII.

De officio Subdiaconi in Missa solemni Sacerdote celebrante.

*Ex Mis.
in ritu
celebr.
& Car.
lib. 1. c.
10. &
lib. 2. c.
5. & 9.*

I. **S**ubdiaconus Sacerdoti in Missa solemni ministraturus, postquam ut ille, induerit Amictum, Albam, Cingulum, & Manipulum, induit Tunicel-

lam